

**OPPONENSI VÉLEMÉNY HORVÁTH KORNÉLIA *PETRI GYÖRGY KÖLTÉSZE*
VERSELMÉLETI ÉS LÍRATÖRTÉNETI MEGKÖZELÍTÉSBN C. AKADÉMIAI
DOKTORI ÉRTEKEZÉSÉRŐL**

Horváth Kornélia értekezése Petri György költői munkásságát dolgozza fel, címe szerint egyrészt az életmű poétikai-verselméleti vonatkozásaira, másrészt a költészettörténeti kapcsolódásaira helyezve a hangsúly. Az értekezés korábbi változatának vagy előzményének tekinthető monográfiáját (*Petri György költői nyelvéről*, Bp. 2012) a szerző az alcímben „poétikai monográfiának” nevezte, ez a megjelölés voltaképpen az itt tárgyalandó munkára is érvényesnek mondható. Korántsem uralkodik konszenzus ugyanakkor arról, hogy miként is kell kinéznie egy „poétikai monográfiának”. Léteznek ugyan markáns minták (csak egy, a disszerens számára is meghatározó szerzőt ideidézve Mihail Bahtyin Dosztojevszkij-könyvének, pontosabban a munka második, 1963-as kiadásának címére lehetne hivatkozni: *Dosztojevszkij poétikájának problémái*), leginkább azonban a negatív leírás tűnik kézenfekvőnek, vagyis az, hogy mi *nem* várható egy ilyen célkitűzésű munkától: életrajzi jellegű pályakép, lélektani vagy más érdekeltsgű fejlődésrajz, eszmetörténeti érdekeltsgű hatáskutatás, összehasonlító irodalomtörténeti beágyazás vagy éppen ismeretterjesztés aligha tartozhat a centrális vállalásai közé. Bahtyin említett munkája (némi leegyszerűsítéssel fogalmazva) egy jól körülhatárolt tézis kidolgozására vállalkozott, ugyanakkor messze nem tekintett ki tárgyának minden poétikailag releváns aspektusára. Léteznek olyan szakmunkák, amelyek inkább a hagyományos életműmonográfia egy változatát valósítják meg azzal, hogy annak (műfaji jellegű) szempontrendszerét konzekvensen a poétikai értelemben beszédes tényezőkre összpontosítva alkalmazzák. Az itt tárgyalandó értekezés is valami ilyesmire vállalkozik, amikor a Petri-életmű azon aspektusaira helyezi a hangsúlyt, amelyek alkalmasak arra, hogy elemzésük egyfelől a poétikai (verselméleti) jellemzés eszköztárának segítségével felülvizsgálja a kritikai és irodalomtudományos recepció legmeghatározóbbnak bizonyult téziseit, valamint, másfelől, voltaképpen demonstrálja és tesztelje azt a módszertant (elemzési szempontrendszert és elméleti keretet), amelyet a szerző követ és amelyhez korábbi munkáiban is ragaszkodott. A címben kiemelt másik szempont a líratörténeté: noha Petri fogadtatástörténetében nem maradt annyira észrevétlen az életműnek a magyar költészettörténet hagyományával folytatott, elmélyült párbeszéde, mint azt az értekezés időnként talán sugallani látszik, kétségkívül ritkán szenteltek ennyi figyelmet ennek az összefüggésnek. A dolgozat majdnem minden pontján kitüntetett szerepet tulajdonít egyrészt a Petri-líra magyar romantikus költészethez fűződő viszonyának, és számos eddig nem regisztrált szövegekőzi, műfaji, motívumtörténeti vagy másjellegű kapcsolódási pontot ki is tapint az elemzett költeményekben, másrészt komoly hangsúlyt helyez az életmű – Petri önjellemzéseiből sem hiányzó (pl. 10., 54.) – úgymond konzervatív vonásaira, amelyeket döntő többségben formai (még szőkebben: metrikai) összefüggésben lát feltárulkozni. Talán ez az oka annak, hogy jóval kevesebb figyelem jut a Petri irodalomtörténeti kanonizációját meghatározó kortárs irodalmi kapcsolódásokra: noha a szerző többször is visszatér arra a kérdésre, vajon Petri költészete az irodalmi posztmodernség kategóriájához sorolható-e (és – a szakirodalom túlnyomó részével egyezően – negatív választ ad rá, elsősorban a versek szubjektumformációira és Petri sokat tárgyalt „személyesség”-eszményére, másfelől a szövegfelfogására, különösen annak az intertextusok kezelésében megmutatkozó sajátosságaira hivatkozva), keveset foglalkozik azokkal a költői kezdeményezésekkel, amelyeket (pl. Tandori, Oravecz, Tolnai) a hazai irodalomtörténet-írás jó ideje kézikönyvi szinten is Petri közvetlen környezeteként kezel, vagyis azzal a kontextussal, amely a konzervatív mellett vagy helyett az életmű innovatív karakterének megragadásához nyújtott támpontokat. Az értekezés több ponton is kitekint a kortárs költészetre, szóba kerülnek lírikusok Tóth Krisztinától Lackfi Jánosig, de az ilyen

utalásoknak inkább alkalmi karaktere van. Petri költészete utóéletének kérdései, valamint az életmű esztétikai-kritikai értékelésének alakulása (így a Károlyi Csabának a Petri-összkiadás egyik kötetéről írott recenziója nyomán az *Élet és Irodalomban* kibontakozott, részben a Petri-líra kanonikus rangjának esetleges „süllyedéséről” lefolytatott 2008-as vita) nem képezik az értekezés tárgyát.

A Petri költészetének poétikai arculatát meghatározó legfontosabb tényezők kijelölésében Horváth Kornélia többnyire csatlakozik a korábbi szakirodalom mérvadó teljesítményeihez. (Itt megjegyzendő, hogy az értekezés megfelelő járatosságot mutat a Petri-szakirodalomban, komolyabb párbeszédet azonban annak pusztán néhány – jól kiválasztott, valóban reprezentatívnek nevezhető – darabjával folytat. Mindemellett a bibliográfiájából talán hiányolható néhány olyan tétel – pl. Bagi Zsolt, Bán Zoltán András, Bányai János, Bodor Béla, Schein Gábor, Tarján Tamás írásai – , amelyek közelebbről is érintenek a disszertáció szempontjából releváns tárgyköröket). Bár a közel húsz, többnyire áttekinthető terjedelmű fejezetből felépülő értekezés logikai íve nem fejthető fel első pillantásra, azok a poétikai jelenségek, amelyeknek kiemelten koncentrált, Petri értelmezéstörténetének valóban gyakran tárgyalt és központiként kezelt összefüggéseire világítanak rá, legyen szó a versciklusok szerkezetéről (amelynek kérdése, történeti megvilágításban is, az értekezés különböző pontjain bukkan fel újra és újra, tulajdonképpen a munka összegzése is erre fut ki), a kötött versformák funkciójáról, a költői nyelv nem-szemantikai vagy a szó szintje mögött feltárulkozó tartományai (anagrammatikus játékok, alliteráció, grammatikai, etimológiai permutációk stb.) iránti feltűnő érdeklődésről, a „hiba” (az *Egy versküldemény mellé* c. gyakran idézet és itt is elemzett költemény kifejezésével élve: az „anyaghiba”) költői princípiumáról, az iróniáról vagy éppen Petrinek a személyesség és a lírai szubjektivitás mibenlétét illető lírikusi és értekezői állásfoglalásaiig (itt említendő, fontos eredménye az értekezésnek, hogy nagy, mondhatni rendszeres figyelmet szentel Petri esszéikben, interjúkban és hasonló műfajokban kifejtett „költészettanának” és önértelmező megnyilvánulásainak). A Petri-költészet poétikai arculatáról ezen súlypontok mentén felrajzolt kép nem nélkülözi a koherenciát, és rendre releváns irodalomtörténeti kontextust is nyer. Másfelől viszont nem segíti az értekezés olyan „használatát”, amely pl. az életmű alakulásának, esetleges változásainak, értékhangsúlyainak tekintetében remél eligazítást. Noha a disszerens több, lokális összefüggésben jelzi Petri attitűdjének bizonyos fokú változását (pl. a versciklusoknak tulajdonított jelentőség, a narrativitás jelenlétének súlya vagy bizonyos költőelődökhöz való nyílt kapcsolódás gesztusai tekintetében, de itt említhetők az önállóan nem tárgyalt *Örökhétfő*nek az életműben elfoglalt specifikus helyére tett gyakori utalások is), alapvetően egységként, egységesként kezeli az életművet. A rövid bevezetést követően Petri utolsó verseskötetének tárgyalásával indul az értekezés, de ez nem alapoz meg valamiféle visszafelé haladó narratívát sem, sőt az itt középpontba állított *Már reggel van* c. vers később több fejezetben is visszatérő alapmotívuma egyenesen arra szolgál, hogy valamiféle körkörös mintázatban rajzolja fel az életmű kezdetei és záró szakasza közötti ívet. Innen az értekezés a versciklus kérdéséhez fordul, majd kidolgozott verselemzések formájában tárgyalja Petri költői nyelvszemléletének és a formahagyományhoz való viszonyának néhány aspektusát. A (három, inkább elméleti-módszertani – és, amint azt a szerző az összegző fejezetben hangsúlyozza is [252.], saját teoretikus állásfoglalását és elemzéses technikai preferenciáit is alátámasztani hivatott – exkurzust is magában foglaló) monográfia tagolásának leginkább kézenfekvő értelmezése szerint az értekezés a bevezető fejezetek nyomán a versritmus, a versforma és az interpretáció összefüggéseinek kérdéseiben összegzi az életmű poétikai feldolgozásának első nagy komplexumát, a költői szubjektivitás és az ironikus beszédmód kapcsolatában a másodikat, a harmadikat pedig Petrinek a (modern és romantikus) magyar költészet hagyományához fűződő viszonya képezhetné. Ezek a területek persze nem válnak – és nyilvánvalóan nem is válhatnak – ilyen takaros formában külön, mindazonáltal jól tett volna a disszertációnak a szerkezet

alaposabb átgondolása, az egyes fejezetek (köztük sejtetően több, alkalom szülte és emiatt Petritől rövidebb-hosszabb időre el is távolodó fejezet) átgondoltabb rendszerezése. Előfordul, hogy egy-egy téma összehasonlító kidolgozása során éppen a közvetlenül Petrit tárgyaló okfejtés marad kissé vázlatos, pl. a 12. fejezetben, amelynek Petri saját költeményeihez fűzött magyarázatai állnának a középpontjában, de amely lényegében jóval nagyobb figyelemben részesíti Dante *Vita nuováját*, mellyel kapcsolatban az értelmezéstörténet filológiai háttérét is részletesen tárgyalja, mint Petri szövegét vagy Szabó Lőrinc *Vers és valóságát* (megjegyzendő, hogy ebben a fejezetben akár Babits hasonló, Szabó Lőrincnek diktált versmagyarázataira is lehetett volna hivatkozni). Sok a(z) egyes fejezetek közötti visszautalások nélkül hagyott) ismétlődés a disszertációban, sőt az is előfordul (pl. 44. és 261.), hogy szövegrészek is ismétlődnek. Mindez nem könnyíti meg a Petri poétikájáról nyújtott kép tagolt áttekintését.

Az egyes fejezetek mindazonáltal meggyőznek arról, hogy a bennük kidolgozott részproblémák kifejtése mögött az életmű poétikai arculatáról átgondoltan és konzekvensen kialakított elképzelés áll. A fejezetek majdnem mindegyikének középpontjában egy vagy néhány, eltérő mértékben kifejtett, de rendre intenzív értelmezői figyelemről tanúskodó verselemzés áll. A szerző szövegelemzői eszköztárában – korábbi munkáihoz hasonlóan – kitüntetett helyet foglal el a versnyelv ritmikai és metrikai tényezőinek tulajdonított jelentőség: amint azt több ponton (először a bevezetőben: 6.) megállapítja, a versritmust mindenekelőtt szemantikai tényezőnek tekinti, amely döntő módon járul hozzá az egyes költemények értelemképzéséhez, még hozzá rendre összetett interakcióban a nyelv más (grammatikai, jelentéstani, retorikai) szintjeivel. Ebben a felfogásban, amely elsősorban az orosz formalizmus hagyományára, különösen a versritmus és a mondattan bonyolult viszonyára figyelmeztető Jurij Tinyanov munkásságára, valamint ennek a közelítésmódnak az akár jóval későbbi szakirodalmi utóéletére (többek között Kovács Árpád „diszkurzív poétikának” elkeresztelt kezdeményezéseire) mutat vissza, a metrum és az ettől gondosan (és joggal) elhatárolt ritmus nem külsődleges vagy járulékos eleme a költeményeknek, sőt nem is csupán a formatradícióhoz vagy műfaji konvencióhoz való csatlakozás vagy viszonyulás valamiféle szignálja. Az értekezés így talán kevesebb jelentőséget tulajdonít a ritmus, a versnyelvi akusztika nem-szemantikai materialitásának, pontosabban – hiszen az egyes elemzésekben rendre meggyőzően regisztrálja ennek feltárulkozásait – inkább a szövegértelem kibontakozásában betöltött szerepére, vagyis a szemantizálhatóságára összpontosít. Módszertanilag is figyelemre méltó, ahogyan a legsikerültebb elemzésekben (pl. a *Már reggel van*, illetve az *Erotikus c.* költemények interpretációjában) a ritmikai és metrikai szempontokat termékenyen kombinálja a vers hangzóságának más (anagrammatikus vagy etimológiai) tényezőivel, explicit vagy implicit módon végsősoron amellet érvelve, hogy adott esetben (és különösen az ezekre a rétegekre mindig nagy hangsúlyt fektető Petri költészetében) ezek a tényezők lényegében egyfajta szemantikai (auto)analízisben részesítik a versszöveget, aminek nyomon követéséhez nem lehet lemondani erről a – manapság, amint arra a szerző is utal (135.), meglehetősen kevés hozzáértő figyelemben részesített (bár, mint azt mindenekelőtt Simon Gábor itt nem említett kognitív rímelméleti munkája bizonyítja [Simon G., *Egy kognitív poétikai rímelmélet megalapozása*, Bp. 2014], egyáltalán nem inaktív) – területről, amelyhez az avatott metrikai-ritmikai elemzőkészség nélkül csak hozzávetőleges vagy redukált hozzáférése lehet a lírai szövegek értelmezőjének.

A szerző – némely más munkájával talán ellentétben – az értekezésben nem szán különösebben nagy terjedelmet az itt követett versértelmezői módszertan önjellemzésére vagy -értelmezésére. Az elméleti vagy metodológiai reflexiók nagyjából – különösen az exkurzusokban – inkább a líraelmélet külföldi és hazai pozícióinak ismertetésére és értékelésére vállalkoznak. Ebből a szempontból talán a 69-73. oldalakon, az *Egy versküldemény mellé* értelmezésének keretei között előadott argumentáció tűnik irányadónak, amely a versritmus és a mondattan relációjának tinyanovi megközelítése nyomán a „versbeszéd” és a „versnyelv”

közötti megkülönböztetést szorgalmazza, lényegében ez utóbbit (az előbbitől való eltérésében) nevezve ki „költői szövegműnek”. Mivel a disszertáció Petri-értelmezéseinek másik súlypontját a költői szubjektivitás mibenlétére és irodalomtörténeti elhelyezhetőségére irányuló kérdés alkotja, nem teljesen lényegtelen, hogy miféle orientációt kínál ez utóbbiak számára a fenti megkülönböztetésen alapuló módszertan. Úgy tűnik, az értekezés – ez a legvilágosabban talán a Petri iróniájával kapcsolatos eszme-futtatásokban válik láthatóvá – végsősoron az említett elhatárolás keretei között értett „versnyelv” valamiféle végső funkciójaként érti a lírai szubjektivitást. Tulajdonképpen olyasfajta „nyelvi-poétikai természetű” (168.) szubjektivitásként, amely nem eredője, hanem lényegében végpontja vagy eredménye a lírai jelentésképződésnek, sőt bizonyos értelemben azonos a szöveggel: a szubjektum (mint „szövegszubjektum”) nem határolható el a szövegtől, a szöveg innen nézve nem más, mint én „formája” (pl.: 17.). Az, hogy miféle következményekkel – és talán paradoxonokkal – jár módszertani, illetve talán még inkább elméleti értelemben a költői nyelv poeticitásának szubjektivitásként való leírása, bonyolult, messzire vezető és időigényes kérdés, amelyet az itt rendelkezésre álló keretek között aligha nyílik mód megvitatni. (Mindazonáltal álljon mégis itt néhány, hevenyészett felvetés: individualitást is jelent-e a költői szöveg fenti módon értett szubjektivitása?; mivel járhat a nyelv poétikai-retorikai dimenziójának indioszinkráziaként való implicit azonosítása?; a versszöveg valamiféle szubjektivitás manifesztációjának tekintendő-e így, vagy inkább valamiféle cselekvő – akár önmagát megalkotó – szubjektum – tudat? – intencionalitásának vonásait hordozza magán?; találó lenne-e a versszöveget – a nyelv „általánosságával” szemben – a „különös” vagy a szisztematizálhatatlan attribútumaival felruházni?). Az értekezés szorosabb kontextusában ez a teoretikus közelítés végsősoron megfelelő érveket kínál a Petri személyesség-eszményével és szubjektumfelfogásával kapcsolatos történeti ítélet alátámasztása számára. Az elméleti beágyazás sem marad el, hiszen az így értett szubjektivitást a szerző a „lírai beszélő” problémakörét tárgyazó teoretikus exkurzusban szembesíti a költői én, illetve a lírai hang pozíciójáról alkotott különböző elképzelésekkel – megjegyzendő ehhez ugyanakkor, hogy ebből az amúgy széles, helyenként azonban kicsit ismertető- vagy felsorolásszerű fejezetből javarészt hiányzik a „lírai én” kategóriájának forrásvidékét jelentő német szellemtörténeti diskurzus.

Az értekezés harmadik súlypontját Petri hagyományfelfogásának, módszertani értelemben pedig az ennek feldolgozását megalapozó vizsgálódások kérdése alkotja. A disszertáció rendkívül széleskörűen fogja fel a szorosan szövegi értelemben vett kontextusképzés feladatát. Az egyes elemzések bőven sorakoztatják az életművön belüli kapcsolódási pontokat, szövegpárhuzamokat, és minden lehetséges összefüggésben felvázolják a műfaj- vagy motívumtörténeti orientáció főbb irányvonalait, továbbá nagy figyelmet fordítanak az intertextusok lehetséges értelemképző teljesítményére. A disszertáció széles körű és rendre jól aktivált jártassága a 19. és 20. magyar költészettörténet szöveg- és formahagyományában meggyőző módon gazdagítja a versértelmezések szempontrendszerét. Némi tisztázatlanságról tanúskodik ugyanakkor az intertextuális szempontból relevánsnak (vagy, Michael Riffaterre terminusával élve: „kötelezőnek”) minősített szöveggörnyezet kiválasztása. A szerző maga, a Petrinél megfigyelni vélt szövegfelfogásra is hivatkozva, szkeptikusan közelít a teljesen nyitott, potenciálisan végtelen szöveg univerzumnak a kései Roland Barthes és sokan mások által propagált ideájához (és – Paul de Mannak az értekezésben is idézett, távolságtartó, sőt bíráló szavait kölcsönözve – „a Jelölő felszabadító elméletéhez” [158.]), innen nézve kézenfekvőnek mondható, hogy a szöveggörnyezet funkcionális elgondolását igyekszik érvényre juttatni, és így – ha implicit módon is, de – különbséget tesz motivált vagy releváns és motiválatlan vagy irreleváns intertextuális környezet között, és nyilvánvalóan az ilyesfajta (sokféle – történeti, filológiai – , de elősorban szemantikai-poétikai alapú) különbségtétel vezérli az elemzett versek intertextuális, motívumtörténeti vagy más módon kijelölt környezetének meghatározását is. Mindazonáltal a különböző fejezetek

meglehetősen különbségeket mutatnak azt illetően, hogy mi minősül releváns kontextusnak. Az intertextus szűkebb felfogása olykor motívumtörténeti hasonlóságoknak vagy kissé asszociatív következtetéseknek adja át a helyét (Petri, József Attila, Pilinszky és Dante kapcsán pl. 239-240.), és a fejezetek jelentős részének amúgy nagyon megnyerő törekvése az összehasonlító szemléletre sem teljesen koherens abban a tekintetben, hogy milyen megfontolások alapján jelölik ki a Petri-szövegek számára igazán releváns kontextusokat vagy történeti párhuzamokat. A 4. fejezet alcíméből kölcsönzött formulával élve a „Petri és mások”-típusú összehasonlítások egy része helyenként alkalmi jellegű tanúskodik. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy az ilyen típusú vizsgálódásokban aligha állnak az irodalomtörténész rendelkezésére olyan, perdöntő kritériumok, amelyek mentén minden esetben kényelmes különbséget lehet tenni releváns és irreleváns, „kötelező” és alkalmi, szemantizálható és véletlenszerű szöveggörnyezet között. A disszertáció mindezzel együtt számos új eredménnyel gazdagítja a szakirodalomban korábban már rendelkezésre álló ismereteket a Petri életművében meghatározó módon jelenlévő költészettörténeti hagyomány jellegéről. Ebben a tekintetben egyrészt a Petri költészetét a (késő)romantikus költői nyelvhez, különösen Aranyhoz fűző szálak feltárása, valamint a Petri-Kosztolányi viszony értelmezésére tett kísérlete emelhető ki.

Végezetül néhány apróbb észrevétel:

A Petri *Vakvilág* c. költeményét nyitó rímpár (*világ/nekivág* – 24.) értelmezésének talán legfontosabb kulcsa József Attila „*Költőnk és Kora*” c. versének 2. szakasza lehet, amely ugyanezzel a rímmel él. Az üres tér és a semmi motívumainak nyomatékos jelenléte is ezt az összefüggést domboríthatja ki.

Az *Egy levélküldemény mellé* értelmezése a „hiba” megformált, sőt (Petri önértelmezése által megerősítetten) „célzatos” természetéből indul ki (62.), itt érdemes lett volna az „anyaghiba” szószerinti jelentését is továbbvezetni, vagyis felmérni annak lehetőségét, hogy nem szándékolt, előállított (vagy vétett), hanem valamiképpen a nyelv „természetében” adódó hibáról is lehet szó. A „levélnehezék” „nehezített levélként” és ezen keresztül valamiféle poétikai metaforaként való olvasata (73.) nem indokolatlan. Mindazonáltal érdemes nagyobb súlyt fektetni a postai (vagyis meghatározott címzettre apelláló, külső tekintet számára elvileg rejtett) kommunikáció szókincsének feltűnő (és az európai „új szenzibilitás” költészetében nem egyedülálló) jelenlétére, ezen keresztül pedig a „levélnehezék” tárgyi vagy szószerinti referenciájára is: ez a tárgy rögzíti-tartósítja, de ezáltal egyben olvashatatlaná teszi a szöveges küldeményeket. A „tejfog” kapcsán emlegetett, valóban érdekes Kafka-intertextus mellett akár József Attila (*Karóval jöttél...*)-je is bevonható a költemény intertextuális környezetébe.

Az *Erotikus* c. vers zárlatáról („hogy csak irónia / sejtetheti, milyen kimondhatatlanul...”) nyújtott értelmezés (146-149.) a befejezés ironikus ambivalenciáját abban azonosítja, hogy a mondatot, sort és verset záró három ponttal jelzett szintaktikai hiátus egyfelől megerősíti, másfelől – a mondat befejeződésének jelzése révén – tagadja is a szó jelentését. Ehhez érdemes hozzáfűzni egy talán még nyomatékosabb, szemantikai jellegű paradoxont: a „kimondhatatlanul” (különösen a versben korábban kvázi frázisként, idézőjelben sorakoztatott, „minden igazi nő” számára ismert „nyelvi kísérletek” környezetében) egyfelől a vonatkozó nyelvi eszköztár elégtelenségére céloz, másfelől maga nem más, mint az egyik leginkább megcsontosodott szerelmi klisé, vagyis az eszköztár nélkülözhetetlen része – s mint ilyen, nem más, mint ennek az elégtelenségnek (egyfajta kimondhatatlanságnak) a szakadatlan megismétlése a kimondás által. Talán éppen ezt a klisészerűséget emeli ki a szó kurzív szedése is.

A lírai beszélő teoretikus modelljeit számbavevő exkúrsusban Németh G. Béla kicsit röviden elintézett koncepciója az „önmegszólító verstípusról” némi elmarasztalásban részesül, amiért a dialogikus formát „stilisztikai”, és ennyiben külsődleges jegyként ragadja meg, miközben ez a verstípus „konstitutív ismerve” (200.). Megfontolandó, vajon a szóban forgó, nevezetes tanulmány keletkezése idején (az 1960-as évek derekán) a „stilisztikai” jelző valóban

ennyire külsődleges aspektusra vonatkozott-e. Nem lehetséges-e, hogy a kifejezés (amelyet Németh G. Béla szótárába alighanem a német szellemtörténet kései diskurzusa, valamint a kortárs, részint nyelvészeti strukturalizmus Magyarországon ismert teljesítményei közvetíthettek) itt inkább a költészet nyelviségére összpontosító, kvázi *poétikai* közelítésre vonatkozott az adott összefüggésben?

Némi pontatlanság rejlik abban a megfogalmazásban, amely a *Vers és valóság* Szabó Lőrinc által írt önkomentárjaira hivatkozik (213.): ezek a szövegek minden valószínűség szerint diktálás során keletkeztek. Bár igaz, hogy a *Vers és valóság* nem feltétlenül alkot egységes szöveget Szabó Lőrinc verseinek összkiadásával (erre vonatkozó szerzői rendelkezés nem maradt fenn), és kompozícióját tekintve valóban távol áll a *Vita nuovától* (215.), a szöveg első, 1990-es kiadását sajtó alá rendező Kabdebó Lóránt ezt a megoldást, vagyis a versek és kommentárok egymás mellé rendezését választotta – bő tíz évvel később, az Osiris kiadó életműkiadásában már nem követte ezt a gyakorlatot.

Petri József Attila-képének alakulása szempontjából nyilvánvalóan helyes nagy jelentőséget tulajdonítani a korai megnyilatkozásoknak a József Attila-költészet hagyományának folytathatatlan mivoltáról. Az ebben a vonatkozásban idézett interjúk (237-239.) mellett érdemes emlékeztetni az 1969-ben megjelent, az akkori fiatal lírikusgeneráció színrelépésének egyik legfontosabb fórumaként recipiált *Költők egymás közt* c. antológiára is, amely tulajdonképpen Petri lírikusi debütálásának színtere is. Az itt közölt költeményekhez (tulajdonképpen egy mutatványról van szó a *Magyarázatok M. számára* majdani anyagából) főzött önportréjában Petri talán először ad hangot a József Attila-i hagyományról később is megismételt tézisének.

A *Best before end* c. Petri-vers egyik részletében („No de hát jöjj / és nézz szét / szobámban könnyed / pillantással [...]”) meggyőzően azonosított utalás József Attila *Reménytelenüljére* talán Kosztolányi *Számadás*-ciklusának 3. darabjára is kiterjeszthető. Ez azért is érdekes, mert – amint arra a disszertáció másutt példát is hoz – Petrinél időnként kombinálódnak e két nagy klasszikus lírai életműre vonatkozó allúziók – mintha tehát Kosztolányihoz időnként József Attilán keresztül vezetne az út.

A fentieket röviden összegezve: Horváth Kornélia az MTA doktori címének elnyerésére benyújtott disszertációja értékes, a kutatást új, érdemi eredményekkel gazdagító, szerkezetében ugyanakkor nem teljesen optimálisan megoldott monográfia Petri György költői életművéről. A szerző munkájában tanúságot tesz a líraelmélet területén való jártasságáról, elmélyült versértelmezői készségeiről, különös tekintettel a metrikai és ritmikai dimenziókra. A munka számos összefüggésben gazdagítja és pontosítja a Petri-költészetnek a magyar líra hagyományához való viszonyulásáról eddig rendelkezésre álló ismereteket. Mindezek alapján javaslom az értekezés nyilvános vitára bocsátását és az akadémiai doktori cím odaítélését.

Bp., '18-10-24.

Kulcsár-Szabó Zoltán